СПРАЖЭННЕ ДЗЕЯСЛОВАЎ

Спражэнне – гэта змяненне дзеясловаў па асобах і ліках у цяперашнім (будучым простым) часе абвеснага ладу. У залежнасці ад сістэмы флексій дзеясловы маюць два спражэнні. Дзеясловы I і II спражэння адрозніваюцца сістэмай канчаткаў (гл. табліцу 1).

Табліца 1

I спражэнне		
адзіночны лік		
1-я	-у (-ю)	няс-у, бяр-у, кіда-ю, піш-у
2-я	-еш (-эш, -аш)	няс-еш, бяр-эш, кіда-еш, піш-аш
3-я	-е (-э, -а)	няс-е, бяр-э, кіда-е, піш-а
множны лік		
1-я	-ём (-ем, -ом, -ам)	няс-ём, бяр-ом, кіда-ем, піш-ам
2-я	-еце (-яце, -аце)	нес-яце, бер-аце, кіда-еце, піш-аце
3-я	-уць (-юць)	няс-уць, бяр-уць, кіда-юць, піш-уць
II спражэнне		
адзіночны лік		
1-я	-у (-ю)	хадж-у, гляджу, спл-ю, маўч-у
2-я	-іш (-ыш)	ходз-іш, глядз-іш, сп-іш, маўч-ыш
3-я	-іць (-ыць)	ходз-іць, глядз-іць, сп-іць, маўч-ыць
множны лік		
1-я	-ім (-ым)	ходз-ім, глядз-ім, сп-ім, маўч-ым
2-я	-іце (-ыце)	ходз-іце, гледз-іце, сп-іце, маўч-ыце
3-я	-аць (-яць)	ходз-яць, глядз-яць, сп-яць, маўч-аць

Найбольш выразна вызначыць тып спражэння можна па форме 3-й асобы адзіночнага і множнага ліку, а ў дзеясловах з ненаціскнымі канчаткамі – па форме інфінітыва. Да **II спражэння** адносяцца: усе дзеясловы на *-іць* (-*ыць*), акрамя аднаскладовых («ліць», «мыць», «шыць» і інш.) і ўтвораных ад іх; дзеясловы на -*ець* (-*эць*), калі *-е* (-э) не захоўваецца ў 1-й асобе адзіночнага ліку цяперашняга часу: «цярпець (цярплю)», «сядзець (сяджу)» і інш. (выключэнне – дзеяслоў I спражэння «хацець»); дзеясловы «ненавідзець», «цярпець», «вярцець», «гнаць», «залежаць», «спаць», «стаяць», «баяцца».

Усе астатнія дзеясловы належаць да **I спражэння**.

У сучаснай мове дзеясловы I і II спражэння – разнавіднасці тэматычнага спражэння: дзеясловы I спражэння – гэта дзеясловы з тэмай э (*е*), якая ў адных захавалася («нясеш»), а ў другіх фанетычна змянілася («хочаш»); дзеясловы II спражэння – дзеясловы з тэмай *і* («ловіш»). Тэматычныя галосныя ад канчатка не аддзяляюцца: «няс-еш», «лов-іш». Да нетэматычных дзеясловаў адносяцца дзеясловы «есці», «даць».

Рознаспрагальныя дзеясловы «бегчы», «есці», «даць» у розных формах могуць мець канчаткі I ці II спражэння або спецыфічныя канчаткі (гл. табліцу 2).

Табліца 2

Асоба	Адзіночны лік	Множны лік
1-я	бяг-у, е-м, да-м	бяж-ым, ядз-ім, дадз-ім

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

2-я	бяж-ыш, я-сі, да-сі	беж-ыце, я-сце, да-сце
3-я	бяж-ыць, е-сць, да-сць	бяг-уць, яд-уць, дад-уць

Т.Я.Старасценка

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ